

ÖZ

Elektronik Ürün Senedi (ELÜS), Lisanslı Depo'daki standart nitelikleri olan misli ürünün mülkiyetini temsil eden, hak ile elektronik ortamdaki kaydı kaynaştığı evraksız kıymetli evraktır. Kaydi kıymetli hakka bağlı tüm ticari işlemler ELÜS vasıtasıyla yürütülebilir. Bu çerçevede alım-satım, rehin ve icra işlemleri gerçekleştirilebilir. İslam hukukunda mevcut bir hakkın senet vasıtası ile tedavülü mümkündür. İslam hukukunun doğuş döneminden (6. yüzyıl) itibaren kıymetli evrak özelliklerini taşıyan senetler kullanılmıştır. Pozitif hukuka göre düzenlenen kıymetli evrak ve evraksız kıymetli evrak İslam hukukunun meşru saydığı ve iktisadi değeri bulunan bütün haklar için düzenlenebilir. İslam hukukuna göre, Lisanslı Depo'ya tevdi edilen standart nitelikteki misli ürünün mülkiyet hakkını ifade eden ELÜS ile peşin alım satım, vadeli işlemler (futures) ve rehin işlemleri gerçekleştirilebilir. Zira ELÜS, depoda mevcut müteakvim bir malı temsil etmektedir, ELÜS'ü devralan kişi ilgili ürünü de devralmış sayılır. İslam hukuku açısından ELÜS'ün Vadeli sözleşmesi (futures contract) ile ilgili olarak belirtilmesi gereken önemli konu; bunun bir satış sözleşmesi değil bir satış vaadi sözleşmesi niteliğinde olduğudur. ELÜS, hem ürün sahibi olan hem de ürüne ihtiyaç duyan kişiler arasında standart nitelikteki misli ürüne dayalı hakların daha kolay ve hızlı tedavülüne yarayan, İslam hukukunun onayladığı bir evraksız kıymetli evrak türü olarak gelinen son aşamayı ifade etmektedir.

Anahtar Kelimeler: islam hukuku, evraksız kıymetli evrak, lisanslı depolama, elektronik ürün senedi, emtia borsası.

ABSTRACT

Electronic Warehouse Receipts (EWR) is a paperless negotiable instruments representing the ownership of the standard similar products in the Licensed Warehouse, and where the right and the record in the electronic environment are merged. All commercial transactions related to the dematerialized right can be carried out through EWR. In this framework trading, pledge and execution transactions can be carried out. A right existing in Islamic law can be circulated by means of a deed. Since the birth of Islamic law (6th century), bills with the characteristics of negotiable instruments have been used. Negotiable instruments and paperless negotiable instruments which are arranged according to positive law can be issued for all rights that Islamic law deems legitimate and have economic value. According to Islamic law, cash transactions, futures and pledge transactions can be carried out with EWR which which represents the ownership right of the standard quality similar products deposited to the Licensed Warehouse. Because EWR represents a legitimate product of Islam and law in the warehouse, and the person who takes over EWR is deemed to have also taken over the relevant product. In terms of Islamic law, the important issue to be stated regarding the furues contract of EWR; it is not a sales contract but a promise to sell contract. EWR represents the last stage reached as a type of paperless negotiable instrument approved by Islamic law, which allows for easier and faster circulation of the rights based on the standard similar products among both the owners of the product and those who need the product.

Keywords: Islamic law, paperless negotiable instruments, licensed warehousing, Electronic warehouse receipts, commodity exchange.

* (Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 25.04.2021 / Kabul Tarihi: 13.06.2021).

** Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, (ofisaytac@hotmail.com, ORCID 0000-0001-9016-5711).

Atıf/ Citation: Aydın, Aytaç (2021) 'Elektronik Ürün Senedi (ELÜS) ve İslam Hukuku Açısından Tahlihi', TFM, C: 7, S: 1, s. 21-36.

I. GİRİŞ

Kıymetli evrak kullanımının uzun bir tarihi serüveni vardır. Bunu, Kıymetli hakların tedavül aracı olarak, yakın ilgisi sebebiyle “temsili para” ile başlatmak mümkündür.¹ Kıymetli evrak zaman içinde insanların pratik ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde gelişmiş ve poliçe, bono, çek veya hisse senedi gibi kıymetli evrak türleri ortaya çıkmıştır. Bu gelişim sürecinin son aşaması evraksız kıymetli evraktır. Kıymetli evrak böylece kayıtlı kıymet hakkı olarak tedavül etmeye başlamıştır.

Bu gelişimin bir uzantısı olarak, ekonomik hayatta ortaya çıkan bir ihtiyacın sonucu olarak Elektronik Ürün Senedi (ELÜS) de yerini almıştır. Konuya ilişkin “Elektronik Ürün Senedi Yönetmeliği” 2011 yılında yürürlüğe girmiştir.²

Tarımsal ürünlerin finansal bir yatırım aracı olarak kullanılabilmesine de vasıta olan ELÜS, “Lisanslı Depo İşletmesi” tarafından “Elektronik Kayıt Kuralları” gözetilerek “Sistem” üzerinde oluşturulan elektronik kaydı ifade eder.³ ELÜS düzenleyen lisanslı depoları bankaların kıymetli evrak ürün kasası gibi düşünmek mümkündür. Müşterilerin hesaplarında yer alan altın ve para, fiziki olarak bankaların kasalarında saklandığı gibi, ELÜS’ün fiziksel karşılığı (uzun süre bozulmadan saklanabilir olan misli nitelikteki tarımsal ürünler; buğday, arpa, çeltik, çavdar, mercimek, pamuk, vb.) Lisanslı Depolarda saklanmaktadır. Bu senetler sayesinde ilgili tarımsal ürünler üzerinde satış, rehin ve haciz işlemleri yapılabilmektedir.

ELÜS’ün de içinde yer aldığı kıymetli evrak hukuku ve evraksız kıymetli evrak ile ilgili pozitif

hukuk kapsamında pek çok çalışma vardır.⁴ İslam hukuku açısından kıymetli evrak hukukuna dair yapılan çalışmalar pozitif hukuka nispetle oldukça sınırlıdır. Bu konuda, Aytaç Aydın⁵ ve Abdülaziz Beki⁶ tarafından İslam hukuku açısından kıymetli evrakın ele alındığı kitap ve tezlerin yanı sıra, Fatih Kazancı tarafından Türkiye Ürün İhtisas Borsası’nda (TÜRİB) işlem gören bir senet olarak ELÜS’ün Katılım Bankacılığında alternatif bir finansal araç olarak kullanılabilirliğini ele alan bir makalede⁷ bulunmaktadır. Ayrıca, “Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu” (AAOIFI) tarafından yayınlanan “Faizsiz Finans Standartları” (2105) kapsamında Kıymetli evraka dair yayınlanan standartlar “poliçe, emre muharrer senet ve çek” ile sınırlı kalmıştır.⁸ Evraksız kıymetli evrak kapsamında ELÜS’ü İslam hukuku açısından değerlendiren müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmada ELÜS ve İslam hukuku açısından tahlili ele alınmıştır.

¹ Read Frederick (1926) ‘The Origin, Early History, And Later Development Of Bills Of Exchange And Certain Other Negotiable Instruments’, The Canadian Bar Review, Manitoba Law School, C: 4 S: 10, s. 440-441.

² Elektronik Ürün Senedi Yönetmeliği (ELÜS Yönetmeliği), Resmi Gazete Tarihi: 12.11.2011, Sayısı: 28110.

³ ELÜS Yönetmeliği, m. 4/e.

⁴ Öne çıkan bazı çalışmalar için bkz. **Tekinalp**, Ünal & **Poroy**, Reha (2019) Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 23. Baskı, İstanbul, Vedat, s. 27-29; **Turanboy**, Asuman (1998), Varaksız Kıymetli Evrak, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırmaları Enstitüsü, s. 5-102; **Kendigelen**, Abuzer & **Kırca**, İsmail (2020) Kıymetli Evrak Hukuku, Güncellenmiş 3. Bası, İstanbul, On İki Levha, s. 5; **Pulaşlı**, Hasan (2020) Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 8. Baskı, Ankara, Adalet, s. 1-85; **Ülgen**, Hüseyin & **Helvacı**, Mehmet & **Kaya**, Arslan & **Nomer Ertan**, N. Füsün (2021) Kıymetli Evrak Hukuku, 13. Bası, İstanbul, Vedat, s. 15-60; **Tekinalp**, Ünal (1988) ‘Evraksız Kıymetli Evraka veya Kıymet Haklarına Doğru’, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, S: 3, C: 14, s. 1-16.

⁵ **Aydın**, Aytaç (2015) İslam Hukukunda Kıymetli Evrak Kambiyo Senetleri Hisse Senedi ve Borsa, Konya, Burç Yayınları.

⁶ **Beki**, Abdülaziz (1995) İslam Hukuku ve Türk Mevzu Hukukunda Kıymetli Evrak, Kayseri, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

⁷ **Kazancı**, Fatih (2018) ‘Türkiye’ de Faizsiz Bankacılık Prensiplerine Uygun Tevruk Pazarı: Ürün İhtisas Borsası’, İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD) S: 1, C: 4, s. 17-47.

⁸ **AAOIFI**, The Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (2015), Shari’ah Standards, (Çev.İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (2018) Faizsiz Finans Standartları, Ankara, TKBB, Faizsiz Finans Standartları 16: Kıymetli Evrak, s. 433-454.

II. TARİHİ GELİŞİMİ

Dünya tarihi incelendiğinde ticari hayatta değişimin kolay ve güvenli olarak gerçekleştirilmesi için deniz kabuğundan kıymetli metallere kadar pek çok aracın kullanıldığı görülmektedir.⁹ Bu araçların en önemlisi kâğıt paradır. Ancak, ekonomik hayatta gerek ödeme aracı olarak, gerekse bir alacağı temsil etmek üzere çeşitli kıymetli evrak türlerinin de kullanıldığı görülmektedir.

Emtia senetleri, eşya üzerindeki çeşitli hakları temsil eden kıymetli evraktır. Buna örnek olarak konişmento, makbuz senedi ve varant sayılabilir.¹⁰

ELÜS, evraksız kıymetli evrakın uygulaması niteliğindedir. ELÜS kapsamındaki elektronik senetler, ürünlerin mülkiyetini temsil ederek piyasada güvenle tedavülünü kolaylaştırma fonksiyonu icra etmektedirler. Bu tür senetlerin “emtia senetleri” kapsamında doğuşundan sonra günümüze kadar devam eden gelişim serüvenini incelediğimizde toplumda ortaya çıkan ihtiyaçlara binaen tedrici olarak üç aşamadan geçtiği görülmektedir.¹¹

1. Toplu saklama dönemi: Menkul kıymetlerin sayısının yüz milyarlar sınırını geçmesi, ihraçların çok büyük hacimlerde gerçekleştirilmesi ve menkul kıymetlerin günlük hareketlerinin başa çıkılamaz hale gelmesi üzerine münferit “ada göre saklama” uygulaması terk edilip “toplu saklama” metoduna geçilmiştir. Bu metot ilk olarak 1872 yılında Viyana’da *Ciro İşlemleri ve Kasalar Birliği (Wiener Giro Und Kassenverein)* vasıtasıyla gerçek-

leşmiş ve bunu 1896 yılında kurulan *Berlin Kasalar Birliği (Berliner Kassenverein)* takip etmiştir. Daha sonra 1937 yılında da açık tevdi ifade eden Depo Etme Kanunu (Gesetz über die Verwahrung und Anschaffung von Wertpapieren)¹² ile uygulama yerleşik hale gelmiştir.¹³ 1942-1943 yıllarında ise II. Dünya Savaşı sebebiyle toplu saklama zorunlu hale getirilmiştir. Savaştan sonra bu zorunluluk kaldırılmasına rağmen alışkanlık devam etmiştir. Almanya’daki duruma benzer gelişmeler Fransa ve diğer ülkelerde de yaşanmıştır. Ancak içinde bulunduğumuz yüzyılın son çeyreğinde menkul kıymet emisyonunun ve menkul kıymetlere dair hareketliliğin çok büyük boyutlara ulaşması toplu saklamanın tekrar ele alınarak çözüm odaklı iyileştirilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.¹⁴

Toplu saklama, menkul kıymetlerin misli eşya özelliğinden istifade edilerek gerçekleştirilen bir yöntem olup aynı ortaklık tarafından çıkarılan, aynı cins ve aynı hakları veren menkul kıymetlerin (sahipleri adına tasnif edilmeksizin) toplu olarak saklanmasını ifade eder. Bu yöntem ile saklama iki şekilde gerçekleşir: Kıymetli evrakın teslim edildiği banka, saklamayı bizzat kendisi yapıyorsa “kurum içi toplu saklama”; başka bir banka tarafından yapıyorsa “üçüncü kurum nezdinde toplu saklama” söz konusudur. Bu ayrımın önemi mülkiyet ilişkileri ve hukuki ilişkilerin nitelendirilmesinde ortaya çıkar.

Toplu saklama uygulamasının yaygınlık kazanmasına paralel olarak zamanla sadece toplu saklama işi yapan kurumlar kurulmuş ve çoğunlukla menkul kıymetler borsalarının bulunduğu şehirlerde faaliyet göstermişlerdir. “Kasalar birliği” olarak adlandırılan bu kurumlar, zamanla tüm Avrupa ve Amerika’da yaygınlaşmıştır. Bu kurumların işletme

⁹ Orman, Sabri, ‘Modern İktisat Literatüründe Para, Kredi ve Faiz’; Orman, Sabri & Kurt, İsmail (Yayına Hazırlayanlar) (1987) Para, Faiz ve İslam, İstanbul, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, s. 1-16; Weatherford, Jack (2019) Para, Deniz Kabuğundan Sanal Paraya, İstanbul, Maya Kitap, s. 9-11.

¹⁰ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 32-33; Bahtiyar, Mehmet (2014), Kıymetli Evrak Hukuku, 12. Bası, İstanbul, Beta, s. 14; Özdamar, Mehmet & Göktürk, Kürşat & Can, Mehmet Çelebi & Kaşak, Esra (2020), Ankara, Adalet, s. 273-277; Can, Mertol (2019) Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara, İmaj, s. 229-238.

¹¹ Tekinalp, s. 1-16; Turanboy, Varaksız Kıymetli Evrak, s. 7-69; Ülgen, & Helvacı, & Nomer Ertan, ve diğerleri, s. 47; Pulaşlı, s. 47-48.

¹² Depo Etme Kanunu (Almanya), ‘Gesetz über die Verwahrung und Anschaffung von Wertpapieren’, <<https://www.gesetze-im-internet.de/wpapg/DepotG.pdf>> s.e.t. 03.02.2021.

¹³ Tekinalp, s. 5; Yılmaz, Lerzan (1999) ‘Kıymetli Evrak Mefhumunu Değiştiren Evraksız Kıymetli Evrak’, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dergisi’, C: 15, S. 1, s. 42.

¹⁴ Turanboy, Varaksız Kıymetli Evrak, s. 9-10.

konusu (senetleri yerlerinden hareket ettirmeden) toplu saklama sistemini esas alarak hesaplar arası kayıt yoluyla kıymetli evrakın saklanması, yönetimi ve ticaretinin yapılmasıdır.

Toplu saklamanın, işletme konusu sadece menkul kıymetlerin saklanması olan bankalar tarafından yapılması “merkezi kayıt sistemini” ve devirler ile ilgili ortaya çıkan hakların da kaydı olarak yapılması işlemini beraberinde getirmiştir. İşte kıymetli evraka veda etmeye sebep olan gelişme de işlemlerin kaydı olarak yapılması uygulamasıdır.

Toplu saklama sisteminde menkul kıymetler birbirine karıştırılmış (meczedilmiş) olduğu için kişi, menkul kıymeti geri almak istediğinde kendisine, misli eşyalarda olduğu gibi, teslim ettiği menkul kıymetler değil, aynı cinsten olup aynı hakları veren aynı sayıdaki senetler geri verilmektedir.

Toplu saklamada kıymetli evrakın ayırıcı unsurlarının her ikisi de (hakkın senetsiz devredilemeyeceği ve hakkın senetsiz dermeyan edilemeyeceği) görülmektedir.¹⁵ Ayrıca, kıymetli evrakın en önemli fonksiyonlarından biri olan “iyiniyetli iktisabın korunması” ilkesinin yerine, saklamayı yapan bankanın defter kayıtlarının esas alınması geçmiştir. Böylece iki unsur ve fonksiyonun yerini banka tekniklerine terk etmesi nedeniyle toplu saklama, klasik kıymetli evrak kavramından ayrılmaktadır.¹⁶ Bu durumun sonucu olarak “senet” basılmakta fakat fiziki olarak tedavüle çıkmadan saklama deposunda tutulmakta ve senedin konu olabileceği tüm hukuki işlemler banka teknikleri vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir.

Toplu saklama ile belirli kolaylıklar getirilmekle birlikte zamanla toplu senetlerin basılmasıyla sonra hiç hareket etmeden saklama odalarında beklemeleri göz önüne alınarak basım ve saklama odası masraflarını azaltmak amacıyla bir sonraki aşamaya geçilmiştir. Bu dönem toplu (global) senet dönemidir.

2. Toplu (global) senet dönemi: Toplu senet döneminde bir ihracın tamamının tek bir senette tecessüm ettirilmesi yoluna gidilmiştir. Yığın Toplu saklanan yığın senedinden farklı olarak çok sayıda kıymetli evrak bir sende bağlanmış olmaktadır.¹⁷

Saklamadan kaynaklanan problemlerin çözümü için Türkiye uygulamasında “kupür” diye adlandırılan birden çok pay veya tahvilin bir senette tecessüm ettirilmesi metodu geliştirilmiştir. Kupür birbirinden bağımsız hisseleri veya tahvilleri içermekte ve içerdiği sayıda senedi temsil etmektedir. “Toplu senet”, kupürden hareketle oluşturulmuştur ve bir emisyonun tamamını temsil eden tek senettir. Toplu senetle birlikte hak sahibi, toplu senet üzerindeki müşterek mülkiyet payına sahip olmaktadır.

Toplu senedin kurgulanmasına sebep olan düşünce şudur: Toplu saklanan senetler basımından sonra, çoğu zaman hamillerine de teslim edilmeden, onlar adına ortaklık tarafından toplu saklama bankalarına tevdi olunarak hiç hareket etmemektedir. Çok sayıda senedin basılıp hiç hareket etmeden durması hiçbir işe yaramadığına göre bunlar için basım ve saklama odası masrafları yapmak yerine bütün emisyon için veya senetlerini toplu saklamaya verenlerin senetlerini temsilen bir veya sınırlı sayıda senet basılsa ve toplu saklama bankasına tevdi edilse; baskı, saklama ve personel masraflarından tasarruf edilmiş olur. Toplu senet, bu tasarruf ihtiyacından doğmuştur ve öncüsü Almanya olmuştur. Depo etme ile ilgili kanunda yapılan bir düzenleme ile toplu senet hukuki olarak tanınmış ve münferit senede eşitlenmiştir. Daha sonra Avrupa'nın diğer ülkeleri ve Amerika da toplu senedi kanunen tanımıştır.¹⁸

3. Evraksız kıymetli evrak ya da kaydı kıymetli evrak dönemi: Bu değişim seyri içinde gelinen son aşama, menkul kıymetlerin içerdikleri hakların kâğıt senede bağlanmaksızın sadece kaydı

¹⁵ Tekinalp, s. 11.

¹⁶ Tekinalp, s. 11.

¹⁷ Turanboy, Varaksız Kıymetli Evrak, s. 34.

¹⁸ Tekinalp, s. 5; Yılmaz, Kıymetli Evrak Mefhumunu Değiştiren Evraksız Kıymetli Evrak, s. 42.

bir kıymet olarak kalmasıdır¹⁹. Senedi, belirli bir hakkın dayanağı, güvenceye bağlanması olarak düşünürsek bu hak, evraksız, kaydı bir “senede” bağlanmış olmaktadır.

Kaydı bir kıymet olarak hakların saklanması dair ilk uygulama 1890 yılında Almanya’da ortaya çıkmıştır.²⁰ Bu uygulama ile Almanya’da iç borçlanmada *devlet tahvili* veya *hazine bonosu* verilmeden, Devletin kaydı olarak borçlanması sağlanmıştır. Fransa ise 1981 tarihli bir kanunla (La loi de Finances)²¹ bütün senetlerde “*senetsizleştirmeyi*” (dématisation) sağlamıştır. Bu kanunla menkul kıymetler kâğıt senetten soyutlanarak merkezi bir sicile kaydedilmiş ve işlemler bu sicil aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.²²

Bu gelişmeler “*kıymet hakları*” veya “*kıymetli haklar*” kavramlarını ortaya çıkarmıştır²³. Kıymet hakları, menkul kıymetlerin içerdikleri hakları ifade etmekte ve bu haklar sadece defterde kayıt olarak görülmektedir. Böylece *menkul kıymetlerin yerine kıymet hakları* geçmiş olmaktadır. Bu dönem “*evraksız kıymetli evrak*” dönemi olarak nitelendirilmektedir. Bu aşamada ülkelerin merkezi Elektronik Kayıt Kuruluşları (EKK) önem kazanmış²⁴ ve ilgili

hakların piyasadaki tedavülü daha güvenli, kolay ve hızlı bir hale gelmiştir.²⁵

Ülkemizde kaydı olarak hakların tedavül edebilmesine yarayan kuralların ve kurumların oluşturulması Avrupa ülkelerine nispeten yenidir. Sermaye piyasalarına dair kaydıleştirme reformu 1999 yılında 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’na eklenen 10/A maddesi ile başlamıştır. Tüm sermaye piyasası araçlarının ve bunlara ilişkin hakların elektronik ortamda kayden izlenmesi için Elektronik Kayıt Kuruluşu (EKK) olarak görevlendirilen Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK) ise 2001 yılında kurulmuştur. 2011 yılına gelindiğinde “e-ÜRÜN: Elektronik Ürün Senetleri Merkezi” projesi başlatılmış,²⁶ 2012 yılında İzmir Ticaret Borsası, Ege Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş., MKK ve Takasbank ortak çalışmalar yürütülerek başlangıç aşaması olarak, pamuğa dayalı elektronik ürün senetlerinin (ELÜS) oluşturulması ve takas süreçleri ile ilgili çalışmalar tamamlanmış ve 25 Temmuz 2013’te İzmir Ticaret Borsası’nda alım satım başlamıştır. Aynı yıl İzmir’den sonra Ankara, Konya ve Polatlı; 2014’te Bandırma ve Gaziantep Ticaret Borsaları, 2015’te Lüleburgaz Ticaret Borsası, 2018’de ise Adana Ticaret Borsası ile takas işlemleri protokolü imzalanarak Borsalar Takasbank’a üye olmuşlardır. 2018 yılında, 2017/9986 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına istinaden Türkiye Ürün İhtisas Borsası A.Ş. (TÜRİB) kurularak 26 Temmuz 2019’da faaliyete geçmiştir. Bu tarihten itibaren yerel borsalar TÜRİB’in ajanı olarak TÜRİB’in işlem platformu üzerinden ELÜS işlemlerini gerçekleştirmeye başlamıştır.²⁷

¹⁹ **Turanboy**, Varaksız Kıymetli Evrak, s. 47; **Adıgüzel**, Burak (2019) Sermaye Piyasası Hukuku, 3. Baskı, Ankara, Adalet, s. 75.

²⁰ **Tekinalp**, s. 14; **Turanboy**, Varaksız Kıymetli Evrak, s. 9-10.

²¹ Loi de finance pour 1982 n°81-1160 du 30 décembre 1981 (30 Aralık 1981 Tarih ve 81-1160 sayılı Finans Kanunu m. 94-II) <<https://www.dictionnaire-juridique.com/definition/dematerialisation-valeurs-mobilieres.php>> s.e.t. 20.02.2021; <<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000006273498/1982-01-01>> s.e.t. 20.02.2021.

²² **Tekinalp**, s. 14; **Turanboy**, Varaksız Kıymetli Evrak, s. 10-11; **Bozer**, Ali & **Göle**, Celal (2020), 9. Bası, Ankara, Bankacılar için Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, s. 22.

²³ **Adıgüzel**, s. 75.

²⁴ Ülkemizde Elektronik Kayıt Kuruluşu (EKK) olarak Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş. (MKK) yetkilendirilmiştir. TÜRİB, ‘Kuruluş, 2019 Faaliyetleri ve 2020 Hedefleri’ <<https://www.tobb.org.tr/AkreditasyonKuruluSekreterligi/Documents/Akreditasyon/Sunumlar/2019/SUNUM%203.pdf>> s.e.t. 02.02.2021.

²⁵ **Bilgili**, Fatih & **Demirkapı**, Ertan (2010), Kıymetli Evrak Hukuku, Bursa, Dora yayınları, s. 19.

²⁶ Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK), ‘Biz Kimiz?’ <<https://www.mkk.com.tr/tr-tr/Hakkimizda/Sayfalar/MKK-Kimdir.aspx>> s.e.t. 10.11.2020.

²⁷ Takasbank, ‘Genel Tanım’, <<https://www.takasbank.com.tr/tr/hizmetler/hizmet-verilen-piyasalar/ticaret-borsalari-ve-lisansli-depoculuk-elektronik-urun-senetleri-elus/genel-tanim>> s.e.t. 02.10.2020.

III. TANIM VE HUKUKİ NİTELİĞİ

A. TANIM

Elektronik ürün senedi (ELÜS): Lisanslı Depo İşletmesi tarafından elektronik kayıt kurallarına uygun olarak Sistem üzerinde, ürünün mülkiyet hakkını temsilen oluşturulan elektronik kayıttır.²⁸ Bu elektronik kayıt, kıymetli evrak kullanılarak gerçekleştirilen tüm muamelelerin gerçekleştirilmesine imkân tanımaktadır. Lisanslı depolarda bulunan ürünlerin mülkiyet hakkını temsilen çıkarılan elektronik bir belge ya da kaydı kıymetli hak olarak da ifade edilebilir.²⁹

Ülkemizde işlem gören ELÜS'ler; buğday, arpa, çeltik, çavdar, mercimek, nohut, mısır, fındık, pamuk, soya fasulyesi ve zeytine dayalı olarak çıkarılmaktadır.³⁰

Yukarıdaki tanımın ve ELÜS'ün işleyişinin daha iyi anlaşılması bakımından ilgili kavramlara da değinmekte fayda vardır. Bu doğrultuda, Lisanslı depo işletmesi/işleticisi; gerekli lisans haklarını haiz, tarım ürünlerinin depolanması ile meşgul olan anonim şirkettir.³¹ Elektronik kayıt kuralları ise ELÜS'ün oluşturulması, bu senetlere bağlı tüm hakların, yükümlülüklerin ve işlemlerin kaydı olarak izlenmesi ile ilgili usul ve kurallardır.³² Elektronik Kayıt Kuruluşu (EKK); ELÜS Yönetmeliği çerçevesinde ELÜS'ün Sistem üzerinde oluşturulmasını sağlamak, senetlere bağlı tüm hakları, yükümlülükleri ve işlemleri ilgili taraflar itibarıyla kayı olarak izlemek gayesi ile Bakanlıktan izin almış anonim şirkettir.³³ Bu şirket ülkemizde Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş.'dir (MKK).³⁴ Sistem; ELÜS ile ilgili işlemler

rin elektronik ortamda yapılması için EKK tarafından kurulan ve işletilen "veri tabanı"dır.³⁵ Kısaca EKK veri tabanı olarak da ifade edilebilir. Sigorta Tazmin Fonu; lisanslı depo işletmesinin, mudilerle yapacağı sözleşmede öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde ortaya çıkan mudi zararlarını tazmin etmekle yükümlü kılınan tüzel kişiliği haiz fondur.³⁶

ELÜS'ün işlevini yerine getirebilmesi, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ticaret Borsaları, T.C. Ticaret Bakanlığı vd. bir dizi kuruluş ile mümkün olmaktadır.³⁷

B. UNSURLARI

ELÜS'ün kıymetli evraka paralel olarak üç unsurunun olduğu görülmektedir: Bunlar, hak, sistem kaydı ve hak ile sistem kaydının kaynaşması.³⁸ Kıymetli evrakta hakkın senetten ayrı olarak ileri sürülemeyeceği ve başkalarına da devredilemeyeceği (TTK m. 645) durumun bir benzeri, ELÜS için de geçerli olup hak, kaydı sisteme bağlanarak bu sistem olmaksızın devredilememektedir.

Geçmişte kıymetli evrak olarak "emtia senetleri" kapsamında "makbuz senedi" ile gerçekleştirilen tarımsal ürünlere dair işlemler günümüzde ELÜS ile gerçekleştirilebilmektedir. ELÜS, emanet ürünü temsil eden, kendisi ile satış ve rehin işlemleri yapılabilen evraksız bir kıymetli evraktır.

²⁸ ELÜS Yönetmeliği, m. 4/g.

²⁹ ELÜS Yönetmeliği, m. 4/e.

³⁰ TÜRİB, 'Piyasa ve İşleyişi', <<https://www.turib.com.tr/piyasa-ve-isleyisi.aspx#bilgilendirme>> s.e.t. 2.10.2020.

³¹ ELÜS Yönetmeliği, m. 4/l.

³² ELÜS Yönetmeliği, m. 4/ç.

³³ ELÜS Yönetmeliği, m. 4/d.

³⁴ Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK), 'Biz Kimiz?' <<https://www.mkk.com.tr/tr-tr/Hakkimizda/Sayfalar/MKK-Kimdir.aspx>> s.e.t. 10.11.2020.

³⁵ ELÜS Yönetmeliği, m. 4/j.

³⁶ Lisanslı Depoculuk Tazmin Fonu Yönetmeliği, m. 1, Resmi Gazete Tarihi: 21.12.2005, Sayısı: 26030.

³⁷ ELÜS işleyişinde yer alan diğer kuruluşlar: Sermaye Piyasası Kurulu, Toprak Mahsulleri Ofisi, Borsa İstanbul A.Ş., İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş., Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş., T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Lisanslı Depo İşletmesi, Yetkili Sınıflandırıcı, Referans Yetkili Sınıflandırıcı, Lisanslı Depoculuk Tazmin Fonu (TÜRİB, 'Sistem Paydaşları' <<https://www.turib.com.tr/sistem-paydaslari>> s.e.t. 12.10.2020).

³⁸ Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 13-19; Bahtiyar, Mehmet (2014), Kıymetli Evrak Hukuku, 12. Bası, İstanbul, Beta, s. 1-3; Özdamar, Mehmet & Göktürk, Kürşat & Can, Mehmet Çelebi & Kaşak, Esra (2020), Ankara, Adalet, s. 32-36.

C. OLUŞUM AŞAMALARI

Ürünü Lisanslı Depo İşletmesine emanet olarak bırakan gerçek/tüzel kişinin (mudi), ürünü tesliminden itibaren ELÜS'ün oluşturulmasına kadar geçen süreci tedricen aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz:³⁹

- Ürün, mudi tarafından Yetkili Sınıflandırıcıya tarttırılarak teslim edilir.
- Yetkili Sınıflandırıcı, ürünü analiz edip sınıflandırarak analiz sonucunu ve ürünü Lisanslı Depo İşletmesine gönderir.
- Lisanslı Depo İşletmesi, ürün ve mudi bilgilerini EKK'ya bildirir.
- EKK tarafından Sistemindeki hesapta ELÜS kaydı olarak oluşturulur.
- ELÜS, mudinin ürünü teslim ederken bildirdiği hesabına (aracı kurum ya da banka) otomatik olarak aktarılır.
- Bu aktarıma dair mudiye elektronik iletişim (e-posta, sms) vasıtasıyla bilgi gönderilir.

Yukarıdaki işlemlerden sonra ELÜS kullanıma hazır hale gelmektedir. Bunu müteakip ürünü depoya teslim eden kişi (mudi), ELÜS'ü Türkiye Ürün İhtisas Borsası (TURİB) aracılığıyla satabilmekte veya borca teminat olarak rehin verip kredi temin edebilmektedir. Alıcı ile satıcı arasındaki ELÜS virmanı (aktarımı) EKK Sisteminde, nakit virmanı ise Takasbank'ta gerçekleştirilerek işlem tamamlanmaktadır.⁴⁰

Mudinin, ELÜS'te yer alan ürününü istediği zaman Lisanslı Depo İşletmesinden geri alabilmesi mümkündür. Bu takdirde ürün, ilgili masraflar düşü-

lerek sahibine teslim edilmektedir. Mudinin ürünü nihai depolama tarihinden önce lisanslı depodan geri çekmek zorunluluğu vardır. Lisanslı Depo İşletmesi bu durumu azami depolama süresinden 45 gün önce yazılı olarak ürün sahibi ya da yetkili temsilcisine bildirir. Mudi, ürünü ilgili tarihte lisanslı depodan geri almamışsa Lisanslı Depo işletmecisi ELÜS'ü satılarak ilgili masrafların düşülmesinden sonra satış bedelinden geri kalan miktarı mudiye öder.⁴¹

D. HUKUKİ İŞLEMLERE KONU OLMASI

ELÜS oluşturulduktan sonra her bir alım satım işlemi için EKK tarafından bir ELÜS alım satım belgesi oluşturulup alıcı ve satıcı taraflara elektronik ortamda gönderme zorunluluğu getirilmiştir.⁴²

ELÜS alım satım belgesinde aşağıdaki bilgilerin bulunması zorunludur: Düzenlenme tarihi, işlem tarihi, her hesap dönemi başından itibaren 1'den başlamak üzere düzenleme sırasına göre verilecek müteselsil sıra numarası, ELÜS'ü alan ve satanın; adı-soyadı/unvanı, adresi, (varsa) vergi dairesi, T.C. kimlik numarası (vergi kimlik numarası), alım satıma konu ELÜS'ün temsil ettiği ürünün; türü, tipi, hasat yılı, Lisanslı Depo işletmesinin unvanı ve ürünün depolandığı yer, temsil ettiği alım satıma konu ürün miktarı, alım satım bedeli, EKK'nın; unvanı, adresi, vergi dairesi, vergi kimlik numarası ve "452 sıra numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği uyarınca düzenlenmiştir" ibaresi bulunması.⁴³

Yukarıdaki bilgileri içerecek şekilde düzenlenen alım-satım belgesi, bilinmezlik ve belirsizlikten kaynaklanan, ileride çıkması muhtemel anlaşmazlıkları daha başlangıçta engellemektedir. İslam hukuku akit teorisinde de herhangi bir sözleşmenin daha

³⁹ ELÜS Yönetmeliği, m. 5, 6; Türkiye Ürün İhtisas Borsası (TÜRİB), 'İşlem ve Takas Süreçleri', <<https://wapapi.turib.com.tr/api/FileLibrary/GetFile/takassurec>> s.e.t. 12.11.2020; Bursa Ticaret Borsası, 'Türkiye Ürün İhtisas Borsası'na Kayıt İşlemleri Hk.' <<https://www.tb.borsasi.org.tr/turkiye-urun-ih-tisas-borsasina-kayit-islemleri-hk.html>> s.e.t. 12.11.2020

⁴⁰ Takasbank, 'Genel Tanıtım-Elektronik Ürün Senetleri' <<https://www.takasbank.com.tr/tr/hizmetler/hizmet-verilen-piyasalar/ticaret-borsalari-ve-lisansli-depoculuk-elektronik-urun-senetleri-elus/genel-tanim>> s.e.t. 22.10.2020.

⁴¹ Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu, Resmi Gazete Tarihi: 10.02.2005, Sayısı: 5300, m. 21; Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Yönetmeliği (TÜLDY), m. 33, Resmi Gazete Tarihi: 12.04.2013, Sayısı: 28616.

⁴² ELÜS Yönetmeliği, m. 7/h(3) (Ek: Resmi Gazete Tarihi: 4.4.2015, Sayısı: 29316)

⁴³ Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, Resmi Gazete Tarihi: 03.06.2015, Sayısı: 29375.

kuruluş aşamasında ileride anlaşmazlığa yol açabilecek bilinmezlik (cehalet) ve haksız kazançta yol açacak ölçüdeki belirsizlikten (garar) arındırılması esastır. Bu yönüyle ELÜS alım satım sözleşmesi, İslam hukuku sözleşme prensipleri ile örtüşmektedir.

ELÜS kaydı bir kıymetli evrak olarak yukarıdaki bilgileri içerecek şekilde kullanıma hazır hale getirildikten sonra alım satım yapılabilen, rehin işlemi yapılabilen⁴⁴ sahibi tarafından teminat olarak gösterilip kredi kullanılabilir; ilgili kredi kuruluşu, bu senet üzerine rehin tesis edip güncel fiyatını esas alarak ELÜS'ün değerini belirli oranında kredi verebilmektedir.⁴⁵ Ancak, ELÜS ile ilgili alım satım ve rehin işlemleri TÜRİB'in kontrol ve tescili olmaksızın gerçekleştirilemez.⁴⁶ Senedin Borsa tarafından tescil edilmesinden sonra ürünün mülkiyeti başkasına devredilebilir. Zira alım satım tescili, devri, bedelin ödenmesi, alıcı ve satıcı hakları ve üçüncü şahısların haklarının korunması, yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve alım satıma dair diğer konularla ilgili sorumluluk Borsaya aittir.⁴⁷

⁴⁴ Benli, Erman (2017) 'Sermaye Piyasası Araçlarını Konu Alan Teminat Sözleşmeleri', Ankara, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, s. 89; Ünal, Oğuz Kürşat (2001) 'Sermaye Piyasası Araçlarının Kaydileştirilmesi', Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 5, S: 2.

⁴⁵ Örneğin, Kuveyttürk katılım bankası, müşterilerin ELÜS'lerini teminata alarak başka bir projede kredi kullanımına imkân sağlarken; Ziraat Bankası, ELÜS tutarının %75 oranında; İş Bankası, %70 oranında kredi kullanımına imkân sağlamaktadır (Ziraat Bankası, 'Elektronik Ürün Senedi (ELÜS) Karşılığı Kredi' <<https://www.ziraatbank.com.tr/tr/kurumsal/tarim/diger-kredilerimiz/elektronik-urun-senedi-elus-karsiligi-kredi>> s.e.t. 21.01.2020; İş Bankası, 'Elektronik Ürün Senedi (ELÜS) Karşılığı Kredi' <<https://www.isbank.com.tr/is-ticari/elus-karsiligi-kredi>> s.e.t. 21.01.2020; Kuveyttürk, 'Elektronik Ürün Senedi (ELÜS) Teminatlı Kredi' <<https://www.kuveytturk.com.tr/kobi/tarim-bankaciligi/elektronik-urun-senedi-elus-teminatli-kredi>> s.e.t. 21.01.2020).

⁴⁶ Türkiye Ürün İhtisas Borsası A.Ş. Elektronik Ürün Senedi Piyasası Yönergesi, m. 15 <<https://www.turib.com.tr/images/TURIBYonerge.pdf>> s.e.t. 28.10.2020.

⁴⁷ Ürün İhtisas Borsalarının Kuruluş, İşleyiş ve Denetim Usul ve Esasları Hakkında Genel Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 10.08.2017, Sayısı: 30150, m. 27; T.C. Ticaret Bakanlığı, 'Ürün ihtisas borsasının görev ve sorumlulukları nelerdir?' <<https://www.ticaret.gov.tr/ic-ticaret/sikca-sorulan-lan>

E. İLGİLİ İŞLEMLERİN YÜRÜTÜLMESİ VE TAKASI

Ülkemizde ELÜS ve ELÜS'e dayalı vadeli işlem sözleşmeleri ile ilgili iş ve işlemler TÜRİB A.Ş. tarafından yürütülmektedir. TÜRİB, 5300 sayılı Kanun⁴⁸ ve ilgili mevzuat çerçevesinde Lisanslı Depo İşletmecilerince oluşturulan elektronik ürün senetleri ile elektronik ürün senetlerine dayalı vadeli işlem sözleşmelerinin ticaretinin yürütülmesi ve borsacılık faaliyetinde bulunmak üzere kurulmuş olup oluşumunda ortak olarak, tüm ticaret borsaları (53 adet), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Toprak Mahsulleri Ofisi, Borsa İstanbul A.Ş., Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş., İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş., T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası A.O., Türkiye Halk Bankası A.Ş. yer almaktadır.⁴⁹

ELÜS alış-satış işlemleri ve takas süreci ile ilgili iş akışını, alıcı ve satıcı kişileri göz önüne alarak özetle şu şekilde ifade edebiliriz:⁵⁰ Satış yapmak isteyen Yatırımcı (A), TÜRİB işlem platformuna ELÜS satış emrini girer ve satış emri veren hesapta A'nın yeterli ELÜS bakiyesi olup olmadığı kontrol edilir. Hesapta bakiye varsa ELÜS'e blokaj konulur ve ELÜS satış emri, emir defterine iletilir. Diğer taraftan alış yapmak isteyen Yatırımcı (B), TÜRİB işlem platformuna ELÜS alış emrini girer. Alış emri veren hesapta (B)'nin yeterli bakiyesi olup olmadığı kontrol edilir. Yatırımcı (B) hesabına, ilgili ELÜS tutarı kadar nakit blokaj konulur ve ELÜS alış emri, emir defterine iletilir.

Alış-satış işlemlerinin takas sürecinde emirlerin eşleşmesi sonucu, TÜRİB İşlem Platformu'nda ilgili ekranda izlenir veya raporlanır. Sonrasında

sorular/lisansli-depoculuk-ve-urun-ihstias-borsasi> s.e.t. 28.10.2020.

⁴⁸ Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu, Resmi Gazete Tarihi: 10.02.2005, Sayısı: 5300.

⁴⁹ TÜRİB, 'Kuruluş, 2019 Faaliyetleri ve 2020 Hedefleri' <<https://www.tobb.org.tr/AkreditasyonKuruluSekreterligi/Documents/Akreditasyon/Sunumlar/2019/SUNUM%203.pdf>> s.e.t. 02.02.2021.

⁵⁰ Bursa Ticaret Borsası, 'Türkiye Ürün İhtisas Borsası'na Kayıt İşlemleri Hk.' <<https://www.btb.org.tr/turkiye-urun-ihstias-borsasina-kayit-islemleri-hk.html>> s.e.t. 12.11.2020.

TÜRİB İşlem Platformu'nda eşleşen seans sonuç dosyası MKK'ye iletilir. MKK işlem bazında depo gün sayılarını hesaplayarak TÜRİB'e gönderir. TÜRİB brüt seans sonuçlarını Takasbank'a iletir. Takasbank işlemleri gerçekleşir ve sonuç raporu Takasbank tarafından TÜRİB'e iletilir. Takasbank, işlem sonuçlarını MKK'ya bildirir ve MKK yatırımcı bazında ELÜS alım-satım kayıtlarını oluşturur.

ELÜS takası, Takasbank'ta aracı kuruluş müşteri hesapları arasında eş zamanlı kıymet ve nakit transferi sağlayan Şartlı Virman Sistemi ile gerçekleştirilir. TÜRİB'den gelen işlem bilgilerine göre Takasbank tarafından alıcı ve satıcı taraf için müşteri hesap bilgilerinin yer aldığı şartlı virman talimatları oluşturularak üyelerin onayına gönderilir. Müşteri bilgilerinin kontrol sağlanarak onaylanmasıyla alıcı-satıcı arasında şartlı virman sözleşmesi oluşur. Bu sözleşmeye göre; ELÜS satıcısı kıymet borçlusunu/nakit alacaklısı, ELÜS alıcısı ise kıymet alacaklısı/nakit borçlusunu durumundadır. Onay sonrası MKK sistemine gönderilen sözleşmeler sonrasında müşteri hesabı kontrol edilerek bakiye varsa bloke edilir. Nakit borçlarda ise, Takasbank sisteminde ELÜS'ün konu olduğu işlemine aracılık etmiş olan aracı kuruluş tarafından Aracı Kuruluşun serbest cari hesabından kapatılır. Eş zamanlı olarak MKK sisteminde kıymet virmanı, Takasbank sisteminde de nakit virmanı gerçekleştirilerek işlem sona ermiş olur. Takasbank; satıcıya ödenen ürün bedelinden Lisanslı Depoculuk Tazmin Fonu payı ve tescil ücretini alarak Borsa hesabına, ELÜS depo ücretini de Lisanslı Depo hesabına aktarır.⁵¹

IV. İSLAM HUKUKU AÇISINDAN TAHLİLİ A. GENEL OLARAK

Her açıdan günümüzde sıkı şekil şartlarına tabi türleriyle örtüşme de, kıymetli evrak kullanımı İslam hukukunun doğuş dönemine, yani 7. yüzyıla

kadar gitmektedir. Ödeme emri niteliğinde, "sak" olarak adlandırılan, çek ile aynı işlevi yerine getirmek üzere kullanıldığı şeklinde yorumlayabileceğimiz yazılı belgeyi Hz. Peygamber (s.a.v.) kullanmıştır.⁵² Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine yardım için müracaat eden Uyeyne b. Hısn ile Akra' b. Hâbis adına, istedikleri şeyi kendi bölgelerinin zekât gelirlerinden tahsis eden mühürlü birer ödeme emri (kitâb) düzenlemiştir. Sonraki yıllarda Hz. Ömer döneminde bu belgelerin tarihlendirildiği ve mühürlenerek⁵³ güvenlik derecesinin artırıldığı görülmektedir. Hz. Ömer (r.a.) 18/639 yılındaki bir kuraklık döneminde Mısır, Şam ve Irak valilerine destek talebinde bulunmuştu. Bu talebe karşılık Amr b. Âs'ın gönderdiği temel ihtiyaç maddeleri Câr Limanı'nda depolanarak Zeyd b. Sâbit'in sorumluluğunda "mühürlü kâğıt istihkak belgeleri" (sak) düzenlenip temel ihtiyaç sahiplerine dağıtılmıştır.⁵⁴ Mervan b. Hakem'in (ö. 65/685) Medine valisi olduğu dönemde beytülmâlden mal almak üzere düzenlenen kıymetli evrak niteliğinde "sak" isimli evrakın satıldığına dair de rivayetler vardır.⁵⁵

"Sak" benzeri bir ödeme aracı olarak "süftece"nin de kullanıldığı görülmektedir. Bu evrak, alacak hakkının yazılı bir belge ile güvence altına alınmasını sağlamaktadır. Süftece uygulamasında değerli para, altın vb. değerli şeylerin taşıma riski, zorluk veya masrafindan kurtarmak gibi bir maslahat söz konusudur.⁵⁶

⁵¹ Takasbank, 'Genel Tanıtım-Elektronik Ürün Senetleri' <<https://www.takasbank.com.tr/tr/hizmetler/hizmet-verilen-piyasalar/ticaret-borsalari-ve-lisansli-depoculuk-elektronik-urun-senetleri-elus-genel-tanim>> s.e.t. 22.10.2020.

⁵² **Ebü Dâvûd**, Süleyman b. el-Eş'as Es-Sicistâni el-Ezdi (1981) Sünen-i Ebî Dâvûd, İstanbul, Çağrı Yayınları, 'Zekât', 24.

⁵³ **Kallek**, Cengiz (2008) 'Sak', TDV İslâm Ansiklopedisi <<https://islamansiklopedisi.org.tr/sak--belge#1>> s.e.t. 28.10.2020; **Aydın**, Kıymetli Evrak, s. 97.

⁵⁴ **Kallek**, 'Sak'.

⁵⁵ **Müslim**, Müslim, Ebu'l-Huseyin Müslim b. Haccâc (1981), el-Câmiu's-Sahîh, İstanbul, Çağrı, 'Buyû', 40 (No. 1528); **Bayındır**, Servet (2015) Fikhi ve İktisadi Açısından İslami Finans, İstanbul, Süleymaniye Vakfı yayınları, s. 104.

⁵⁶ **Ebü Ceyb**, Sa'di (1988) el-Kamusu'l-Fıkhiyye, Dımeşk, Dâru'l-Fikr, s. 173; **Aydın**, Kıymetli Evrak, s. 97; **AAOIFI**, Faizsiz Finans Standartları, s. 445; **Kallek**, Cengiz (2010) 'Süftece', TDV İslâm Ansiklopedisi <<https://islamansiklopedisi.org.tr/suftece>> s.e.t. 12.11.2020.

İslam hukuk tarihinde sak ve süftecenin dışında mazhar, istihkak senedi, hüccedü'd-deyn, zikrî hak, kitâb, sukûk, sarraf ruk'ası gibi isimlerle, kıymetli evrak olarak değerlendirilebilen, bir hakkın güvence altına alınarak ispatlanmasına ve tedavülüne vasıta olan, başkaca araçlar da kullanılmıştır.⁵⁷

Geçmişten günümüze bu araçlar tedricen gelişerek değişmiş, daha sıkı şekil şartları ile düzenlenir hale gelmiş, çeşitlenmiş, ancak bu araçların düzenlenmesindeki temel amaç (kişilerin haklarının güvence altına alınarak bu araçların kolay ve hızlı tedavülünün sağlanması, sermaye piyasası araçları ile ilgili işlemlerin daha kısa zamanda, daha düşük maliyetlerle gerçekleştirilmesi) aynı kalmıştır.⁵⁸ Yukarıda da ifade edildiği gibi bu amaca hizmet eden uygulamalar zaman içinde dönemin ihtiyaçlarına göre değişerek günümüzdeki “elektronik senet” halini almıştır. ELÜS’ün diğer senetlerden temel farkı kâğıtsız bir senet olarak elektronik ortamda oluşturulması, hakkın kaydî bir sistemde güvence altına alınmasıdır.

B. UNSURLARI VE HUKUKİ NİTELİĞİ AÇISINDAN

ELÜS'te üç unsur vardır: “*Hak*”, “*elektronik kayıt*” ve “*hak ile kaydın birbirine kaynaşması*”. Bu üç unsur kâğıt senet olan kıymetli evrak ile örtüşmektedir. Bunları, kâğıt senedi kıymetli evrak yapan unsurların elektronik versiyonu şeklinde tanımlamak mümkündür.

⁵⁷ **Ahmed Cevdet Paşa** (1985) Açıklamalı Mecelle, Metni ve Açıklamaları Kontrol Eden: Ali Himmet Berki, İstanbul: Hikmet yayınları, s. 338, 340, Mecelle m. 1589, 1593; **Aydın, Aytaç** (2015) İslam Hukuku Açısından Mali Piyasa ve Mali Piyasa Araçları, Konya, Burç Yayınları, 429-430; **Kallek, 'Sak'**; **Boynukalın, Mehmet** (2009), ‘Senet’, TDV İslâm Ansiklopedisi <<https://islamansiklopedisi.org.tr/senet>> s.e.t. 28.10.2020; **Aslan, Hakan** (2012), ‘Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler’, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s. 55-90; **Saylan, Şenol** (2016) ‘İslam Hukukunda Senet Tanzimi ve Senetlerin Şekil Şartları’ Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (KTUİFD) C: 3, S: 1, s. 63-90.

⁵⁸ **Bilgili & Demirkapı**, s. 19-20.

ELÜS'teki “*hak*”, Lisanslı Depo İşletmesine tevdi edilen ürünün mülkiyet hakkıdır. “*Elektronik kayıt*”, bu hakkın sahipliğinin EKK tarafından elektronik olarak tescilidir. Kıymetli evraktaki kâğıt senedin karşılığı ise burada EKK tarafından yapılan elektronik tescil olarak görülmektedir. Kıymetli evrakta “*senet*”, hakkı temsil eden ve hakkın kullanılmasını veya devredilmesini sağlayan bir araç niteliğindedir. Makbuz senetlerinde, kâğıt senet ile sağlanan “*beyanı somutlaştıran araç*” olma özelliği ELÜS'de elektronik tescil ile sağlanmış olmaktadır. Dolayısı ile “*senet*” kelimesinin etimolojisinde de bulunan “*dayanak/güvence*” olma özelliği hâlâ devam etmektedir. Günümüzdeki hâkim görüş de bu yöndedir. Kanunda (TTK m. 645) “*senet*” olarak geçen ifadesinin “*belge*” olarak anlaşılması gereği ve bu belgenin de “*beyanı somutlaştıran herhangi bir araç*” olabileceği ifade edilmiştir.⁵⁹ Sadece kâğıt senet ispat vasıtası olması hali değişerek elektronik senet/tescil ile ispat vasıtası olması haline evrilmiştir. Bu değişim çağımızın daha hızlı ve ekonomik tedavül ihtiyacının bir gereğidir.⁶⁰

Üçüncü unsur olarak, “*hak ile elektronik tescilin birbiri ile kaynaşması*” sonucu ürünün mülkiyetinin nakli, rehni ya da icrası ELÜS olmaksızın gerçekleştirilemez.

İslam hukukunda ELÜS, pozitif hukukta olduğu gibi, ortaya çıkmasına neden olan temel ilişki ile bağlantısı açısından “illi evraksız kıymetli evrak” kapsamında “açıklayıcı” (izhârî/ihbârî) bir elektronik senet olarak değerlendirilebilir. Zira senette yer alan hak, depodaki üründen mücerred ileri sürülemez ve makbuz senedinde olduğu gibi senede bağlı hukuki ilişkideki geçersizlik senedi de etkiler.

⁵⁹ **Ülgen, & Helvacı, & Nomer Ertan, ve diğerleri**, s. 47; **Bilgili & Demirkapı**, s. 16-17, 47-49; **Pulaşlı**, s. 2-3; Senetten anlaşılmanın üzerinde somutlaşan olgunun yazılı olması ile somutlaşmasını sağlayan aracın elektronik veri de olabileceği hakkında bkz: **Kendigelen & Kırcı**, s.5; **Öztaş, Fırat** (2020) Kıymetli Evrak Hukuku, 24. Bası, Ankara, Yetkin, s. 11.

⁶⁰ **Ülgen, & Helvacı, & Nomer Ertan, ve diğerleri**, s. 47; **Bilgili & Demirkapı**, s. 47-49; **Pulaşlı**, s. 22.

Nama ve emre düzenlenebilmesi açısından makbuz senedi niteliğindeki matbu ürün senetlerinden farklı olarak ELÜS, sadece isme açılmış hesaplarda izlenir.⁶¹

İslam hukukunda ELÜS'ü, pozitif hukukta olduğu gibi, Lisanslı Depo İşletmesine tevdi edilen misli nitelikteki ürünlerin mülkiyetini temsil eden evraksız kıymetli evrak olarak nitelendirmek mümkündür. Ürünün alım satım, rehin ve icra işlemleri ELÜS ile gerçekleştirilir.

Pozitif hukukta ELÜS ile ilgili olarak Kanunda hüküm bulunmayan durumlar, mahiyetine uygun olduğu ölçüde, Türk Ticaret Kanununda düzenlenen “*makbuz senedi*” hükümlerine tabi olarak değerlendirilebilir. Zira tarihi gelişimi incelendiğinde, geçmişte Umumi Mağazaların verdiği “makbuz senedi” yerine ihdas edilen bir elektronik senet niteliğindedir.

İslam hukukunda aslolan “hak”tır. Uygulamada, mevcut bir hakkın doğuşundan itibaren kıymetli evrak niteliğinde senetlerle tedavül edebildiğini müşahede etmekteyiz. Yukarıda ifade ettiğimiz “süftece”, “sak” vb., mevcut bir hakkın senede bağlanarak tedavül ettiği senetler kapsamındadır. Lisanslı Depo İşletmesine tevdi edilen aynı hak senede bağlandığında, senet açıklayıcı (ihbârî/izhârî) bir niteliktedir ve senedin devri aynı hakkın devri anlamına gelmektedir. Ancak kurucu (ihdâsî) senedi aynı şekilde yorumlama imkânı yoktur. Zira, bu konuda ileri sürülen çeşitli teoriler bir yana, kurucu (ihdâsî) nitelikteki bir kıymetli evrakta hak, önceden mevcut olmadığı halde senede yazıldığı esnada, yani zorunlu şekil şartlarını taşıyacak şekilde oluşturulan senet ile birlikte doğmuş olmaktadır.⁶² Yani daha

önce olmayan bir hak, senedi imzalayanın imzasından sonra, düzenlenme gerekçesinden bağımsız olarak değer ifade etmekte ve tedavül edebilmektedir. ELÜS'te böyle bir durum söz konusu değildir. İslam hukukunda “kurucu” (ihdâsî) senetlerin düzenlenmesi ve tedavülü başka bir inceleminin konusu olduğu için burada değinmiyoruz.

C. ELÜS TAKASININ HUKUKİ NİTELİĞİ

İslam hukuku açısından elektronik ürün senetleri ile ilgili işlemlerin yürütülmesi ve takası incelendiğinde; tarafların (alıcı ve satıcı) arasında icâb ve kabûlün gerçekleştiği ve nakit para ile ELÜS'ün temsil ettiği ürünün taraflar arasında el değiştirdiği görülmektedir. Bu işlemlerin iş akışı süreci taraflar için herhangi bir *cehalet* ve *garar* içermeyecek şekilde düzenlenmiş olup klasik alım-satım işlemi ile örtüşmektedir. Bu nedenle İslam hukuku açısından bunların peşin alış-veriş konu edilmesinde bir sakınca görülmemektedir.

Bu ürünlerin ELÜS ile vadeli işlemler (*futures contracts*) yapılmasına gelince; bu işlemi bir satıştan ziyade bir satış taahhüdü olarak değerlendirmek daha uygundur. Zira satış (bey') akdinde mutlak mübadele anlamında bedellerin karşılıklı teslimi (mübadelesi) söz konusudur.⁶³ Ancak burada (ELÜS ile vadeli işlemler/*futures*) bedellerin işlem den hemen sonra mübadelesi söz konusu olmayıp hem ürün hem de bedel ileride belirlenen tarihte el değiştirmek üzere bir sözleşme yapılmıştır. İslam hukukunda parası peşin verilen ürünün ileride belirli bir tarihte teslim edilmesi üzerine yapılan işlem “satış” sözleşmesi (bey') olarak değil “selem” sözleşmesi olarak nitelendirilir ve caizdir.⁶⁴ Ancak her ikisi de vadeli (veresiye) olarak gerçekleştirilen satış sözleşmesi (bey'), hâkim görüşe göre “*borcun*

⁶¹ SerPK/13/2; Adıgüzel, s. 76. Tekinalp, Ünal & Çamoğlu, Ersin (2018) Sermaye Piyasası Hukukunun Temel İlkeleri ve Gerekçeli Sermaye Piyasası Kanunu, 2. Baskı, İstanbul, Vedat, s. 104; Bozer & Göle, s. 518-519.

⁶² Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, s. 33; Bahtiyar, Mehmet (2014), Kıymetli Evrak Hukuku, 12. Baskı, İstanbul, Beta, s. 15; Özdamar, Mehmet & Göktürk, Kürşat & Can, Mehmet Çelebi & Kaşak, Esra (2020), Ankara, Adalet, s. 45.

⁶³ Mevsli, Ebu'l-Fazl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd (ts.) el-İhtiyâr li-ta'lîl'l-Muhtâr (I-V), Beyrut, Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, C: 2, s. 231.

⁶⁴ Mevsli, s. 269-272.

borç karşılığı satışı” olarak değerlendirilerek⁶⁵ caiz görülmemiştir.⁶⁶ Satış sözleşmesinde (bey) müte-kavvim (dinen ve hukuken meşru) bir malın müte-kavvim bir mala karşılık gelecek şekilde mübadele-sinin yapılması söz konusudur ve bedellerden en az birinin peşin olması şartı aranır. Bu durumda her iki bedelin de vadeli olduğu bu işlem bir satış sözleşme-si olmayıp ileride belirli bir tarihte bedellerin karşılıklı teslimine (mübadelesine) dair taahhüdü içeren bir “alış-veriş taahhüdü sözleşmesi” olarak nitelendirilebilir. Bu durumda da taahhüdün bağ-layıcılığı problemi ortaya çıkmaktadır. Zira İslam hukukunda taahhüdün hukuken bağlayıcılığı konu-su tartışmalıdır. Bu konuda görüşler ana hatlarıyla; vaad ve taahhüdün hukuken (kazâen) mutlak olarak bağlayıcı olduğu; bağlayıcı olmadığı ve belirli şartları taşınması halinde bağlayıcı (lâzımî) olacağı⁶⁷ şeklindedir.⁶⁸ Taahhüdün bağlayıcılığı konusu de-rinlemesine tahlil edildiğinde her iki tarafı da yükümlülük altına sokan taahhüdün bağlayıcı olduğu görüşünü tercih ediyoruz.⁶⁹ Mecelle m. 84'te de ifade

dildiği gibi “şarta ta'lik edilmesi câiz görülen işlemlerde vaad bir şarta bağlanırsa” bağlayıcı olur.⁷⁰ Zira taraflara karşılıklı olarak sorumluluk yüklenmiştir. Bu bir satım sözleşmesi değildir ancak tarafların bu sözleşme beraberinde karşılıklı teklif altına girdiği bir satış vaadi sözleşmesidir. Zira her iki taraf da belirli primler ödeyerek bedellerin karşılıklı teslimi-ne kadar yükümlülüklerini devam ettirmektedir. Ayrıca, Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi de bir sebebe bağlı olarak yapılmış söz verilen tarafların da harcama yaptığı durumlarda vaadin/taahhüdün bağlayıcı olduğu görüşünü benimsemiş ve bu yönde bir tavsiye kararı yayınlamıştır.⁷¹ Örneğin murâbaha ile satış işlemlerinde katılım bankası satmayı, müşteri-ri de satın almayı vaad ederek sözleşme yapmakta, katılım bankası da bu sözleşme üzerine müşterisinin satın almayı vaad ettiği malı satın alıp üzerine kâr koyarak müşterisine satmaktadır. Netice olarak işlem bağlayıcı bir satış vaadi sözleşmesi çerçevesin-de gerçekleşmektedir.

Dikkatlice incelendiğinde, bağlayıcı olmayan vaadin kişiler arasında sözleşme olmaksızın tek taraflı olarak karşılıklı mükellefiyet içermeyecek şekilde teberru olarak gerçekleştiği görülmektedir.⁷² Bir kişi bedel almaksızın bir malı vermeyi taahhüt etse karşı taraf da kabul etse bunun hukuki bir bağ-layıcılığı yoktur. Zira İslam hukukunda hoş karşılanmamakla beraber kişi, yaptığı teberrudan hukuken dönebilir.⁷³ Ancak teberru olarak verdiğini söylediği mal için belirli bir karşılık almış olsaydı bu takdirde bu sözleşme bağlayıcı bir sözleşme niteli-ğinde olacağı için bağlayıcı olacaktı.

⁶⁵ **Hammâd**, Nezih Kemal (1405/1994) Bey'u'l-kâli bi'l-kâli-Bey'u'd-deyn bi'd-deyn (Borcun borçla Satışı), Cidde, Merkezî İktisâdî'l-İslâmî, s. 9-10; **Bayındır**, s. 102-103; **Kara**, Yakup (2012), 'İslam Hukuku'nda Deyn'in Deyn Karşılığında Satımı', İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S: 20, s. 389-415.

⁶⁶ **Nisâbüri**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muham-med el-Hâkim (2002) el-Müstedrek ale's-Sahihayn (nşr. Mustafa Abdulkadir Atâ), (I-VI), 2. Baskı, Beyrut, Dâru'l-kütübü'l-İlmiyye, C: 2, s. 65-66.

⁶⁷ **Demiray**, Mustafa, 'Vaad'.

⁶⁸ **Demiray**, Mustafa, 'Vaad' (2012) TDV İslâm An-siklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/vaad--fikih> s.e.t. 12.10.2020.

⁶⁹ İslam borçlar hukukunda akdin bağlayıcılığı ve vaadin bağlayıcılığı konuları ayrı ayrı tez olarak çalışılmıştır. (**Yelek**, Kamil (2014) 'İslam Hukukunda Vaadin Bağlayıcılığı ve İslam Finans Uygulamalarına Yansımalar', İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi; **Yelek**, Kamil (2016) 'İslam Hukukunda Vaadin Bağlayıcılığı: Murâbaha Örneği', İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S: 35, s. 147-186; islam hukukunda vaadin bağ-layıcılığı: murâbaha örneği; **Ceylan**, Hadi Ensar (2018) 'İslâm Borçlar Hukukunda Akdin Bağlayıcılığı' Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi; **Ceylan**, Hadi Ensar (2018) 'İslâm Borçlar Hukukunda Akdin Bağ-layıcılığının (Lüzûm) Mahiyeti' Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 9, S: 19, s. 201-215.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/473498> s.e.t. 02.10.2020)

⁷⁰ Mecelle, m. 84: "Va'dler, sûret-i ta'lik-ı iktisâ ile lâzım olur."; **Yelek**, 'İslam Hukukunda Vaadin Bağlayıcılığı: Murâbaha', s. 179-180.

⁷¹ Uluslararası Fıkıh Akademisi (Mecmau'l-Fikhi'l-İslami ed-Düveli/International Islamic Fiqh Academy), 5. Dönem Tavsiye Kararları, (1988) <https://www.iifa-aifi.org/1751.html> s.e.t. 11.11.2020.

⁷² **Demiray**, Mustafa, 'Vaad'.

⁷³ **Serahsî**, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed (1993) el-Mebûsât, Beyrut, Dâru'l-Marife, C: 12, s. 77.

ELÜS ile gerçekleştirilen vadeli işlem, bir satım sözleşmesi değil, tarafların bu sözleşme beraberinde karşılıklı yükümlülük altına girdiği bir satış vaadi sözleşmesidir. Her iki taraf da belirli primler ödeyerek bedellerin karşılıklı teslimine kadar yükümlülüklerini devam ettirmektedir. Bu durumda her iki taraf için de bağlayıcıdır.

Vadeli işlemlere konu olması bakımından tartışma konusu olabilecek diğer bir husus da ELÜS'ün mülkiyetini temsil ettiği ürünün ma'düm olup olmamasıdır. Zira, vadeli işlem sözleşmesi geleceğe dair yapılan bir sözleşme olduğu için henüz ortada olmayan bir ürün üzerine de işlem yapılması ihtimali söz konusudur. Ürünün vadeli olarak teslimini içermesi bakımından "Selem" sözleşmesi ile kısmen benzerlik içermektedir. İslâm hukukçuları tarafından "selem" sözleşmesi, henüz ortada olmayan bir ürünün satışı olarak değerlendirilip toplumun bu sözleşmeye ihtiyacına binaen, bu yöndeki nass göz önüne alınarak, kıyasın hilafına istihsânen caiz görülmüştür. Çünkü selemde para peşin verilmele beraber sözleşme konusu ürün henüz mevcut değildir. ELÜS'ün temsil ettiği üründe ise bu kapsamda bir yokluktan bahsetmek mümkün değildir. Zira ELÜS, Lisanslı Depo'ya tevdi edilen mevcut bir ürünün mülkiyetini temsil etmektedir.

Netice olarak ELÜS ile peşin satış işlemi ürünün peşin satımından farksızdır. ELÜS'ün vadeli işlemlere konu olmasına gelince; bunu bir satış işleminden ziyade ileride belirlenen vadede bağlayıcı/lâzımî bir alış-veriş taahhüdü sözleşmesi olarak değerlendirmek daha uygundur.

V. SONUÇ

İslam hukuku açısından ELÜS, pozitif hukuktaki nitelemesi ile örtüşecek şekilde, *sistem kaydı ile sıkı sıkıya kaynaşan bir aynı hakkın, bu sistem kaydından bağımsız olarak ileri sürülemediği, açıklayıcı (izharî) evraksız kıymetli evrak niteliğinde bir elektronik senet* şeklinde tanımlanabilir.

Kıymetli evraktaki üç unsur bu senette de benzer şekilde bir araya gelmiştir; Hak, elektronik

kayıt ve hak ile bu kaydın kaynaşması. Dolayısıyla geleneksel kıymetli evrak ile aynı fonksiyonları, fakat daha kolay ve hızlı yerine getirebilme imkânı ortaya çıkmıştır.

İslam hukukuna göre, Lisanslı Depo'ya tevdi edilen, standartları belirli misli bir ürünü temsil eden bu elektronik senet ile ilgili ürünün peşin satışı, vadeli satışı ve rehnedilebilmesi mümkündür. ELÜS, peşin satış işlemine konu olduğunda satış sözleşmesi (bey') hükümleri; teminat gösterilerek işlem yapıldığında rehin hükümleri; Borsa'da gelecek sözleşmeleri (*futures*) yapıldığında ise iki tarafın da mükellefiyet altına girdiği bağlayıcılığı olan satış taahhüdü hükümlerine bağlı olarak değerlendirmek mümkündür.

Aynı bir hakkın elektronik bir senette cisimleştirilerek daha kolay ve hızlı tedavülüne bir örnek olarak ELÜS, İslam hukukuna uygun üretilebilecek başkaca elektronik senetlerin de öncüsü konumundadır.

KAYNAKÇA

- AAOIFI**, The Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (2015), Shari'ah Standards, (Çev. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (2018) Faizsiz Finans Standartları, Ankara, TKBB.
- Adıgüzel**, Burak (2019) Sermaye Piyasası Hukuku, 3. Baskı, Ankara, Adalet.
- Ahmed Cevdet Paşa** (1985) Açıklamalı Mecelle, Metni ve Açıklamaları Kontrol Eden: Ali Himmet Berki, İstanbul, Hikmet.
- Aslan**, Hakan (2012) 'Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler', İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Aydın**, Aytaç (2015) İslam Hukuku Açısından Mali Piyasa ve Mali Piyasa Araçları, Konya, Burç.
- Aydın**, Aytaç (2015) İslam Hukukunda Kıymetli Evrak Kambiyo Senetleri Hisse Senedi ve Borsa, Konya, Burç.
- Bayındır**, Servet (2015) Fikhi ve İktisadi Açından İslami Finans, İstanbul, Süleymaniye Vakfı.
- Beki**, Abdülaziz (1995) İslam Hukuku ve Türk Mevzu Hukukunda Kıymetli Evrak, Kayseri, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Benli**, Erman (2017) 'Sermaye Piyasası Araçlarını Konu Alan Teminat Sözleşmeleri', Ankara, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Bilgili**, Fatih & **Demirkapı**, Ertan (2010) Kıymetli Evrak Hukuku, Bursa, Dora.
- Boynukalın**, Mehmet (2009) 'Senet', TDV İslâm Ansiklopedisi <<https://islamansiklopedisi.org.tr/senet>> s.e.t. 28.10.2020
- Bozer**, Ali & **Göle**, Celal (2020) Bankacılar için Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi, 9. Bası, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Can**, Mertol (2019) Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara, İmaj, s. 229-238.
- Ceylan**, Hadi Ensar (2018) 'İslâm Borçlar Hukukunda Akdin Bağlayıcılığının (Lüzûm) Mahiyeti' Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 9, S: 19, s. 201-215.
- Ceylan**, Hadi Ensar (2018) 'İslâm Borçlar Hukukunda Akdin Bağlayıcılığı' Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Demiray**, Mustafa (2012) 'Vaad', TDV İslâm Ansiklopedisi <<https://islamansiklopedisi.org.tr/vaad--fikih>> s.e.t. 12.10.2020
- Ebü Ceyb**, Sa'dî (1988), el-Kamusu'l-Fikhiyye, Dımeşk, Dâru'l-Fikr.
- Ebü Dâvûd**, Süleyman b. el-Eş'as Es-Sicistânî el-Ezdî (1981) Sünen-i Ebî Dâvûd, İstanbul, Çağrı Yayınları.
- Hammâd**, Nezih Kemal (1405/1994) Bey'u'l-kâli bi'l-kâli-Bey'u'd-deyn bi'd-deyn (Borcun Borç Karşılığı Satışı), Cidde, Merkezü İktisâdî'l-İslâmî.
- Kallek**, Cengiz (2008) 'Sak', TDV İslâm Ansiklopedisi <<https://islamansiklopedisi.org.tr/sak--belge#1>> s.e.t. 28.10.2020
- Kallek**, Cengiz (2010) 'Süftece', TDV İslâm Ansiklopedisi <<https://islamansiklopedisi.org.tr/suftece>> s.e.t. 12.11.2020.
- Kara**, Yakup (2012) 'İslam Hukuku'nda Deyn'in Deyn Karşılığında Satımı', İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S: 20, s. 389-415.
- Kazancı**, Fatih (2018) 'Türkiye' de Faizsiz Bankacılık Prensiplerine Uygun Teverruk Pazarı:

Ürün İhtisas Borsası', İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFĐ) S: 1, C: 4, s. 17-47.

Kendigelen, Abuzer & **Kırca**, İsmail (2020) Kıymetli Evrak Hukuku, Güncellenmiş 3. Bası, İstanbul, On İki Levha.

Mevsilî, Ebu'l-Fazl Mecdüddîn Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd (ts.) el-İhtiyâr li-ta'îlî'l-Muhtâr (I-V), Beyrut, Dâru'l-Erkâm b. Ebî'l-Erkâm.

Müslim, Müslim, Ebu'l-Huseyin Müslim b. Haccâc (1981) el-Câmiu's-Sahîh, İstanbul, Çağrı.

Nisâbüri, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim (2002) el-Müstedrek ale's-Sahihayn (nşr. Mustafa Abdulkadir Atâ), (I-VI), 2. Baskı, Beyrut, Dâru'l-kütübü'l-İlmiyye.

Orman, Sabri, 'Modern İktisat Literatüründe Para, Kredi ve Faiz'; **Orman**, Sabri & **Kurt**, İsmail (Yayına Hazırlayanlar) (1987)Para, Faiz ve İslam, İstanbul, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları.

Özdamar, Mehmet & **Göktürk**, Kürşat & **Can**, Mehmet Çelebi & **Kaşak**, Esra (2020), Ankara, Adalet.

Öztan, Fırat (2020) Kıymetli Evrak Hukuku, 24. Bası, Ankara, Yetkin.

Pulaşlı, Hasan (2020) Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 8. Baskı, Ankara, Adalet.

Read, Frederick (1926) 'The Origin, Early History, And Later Development Of Bills Of Exchange And Certain Other Negotiable Instruments', The Canadian Bar Review, Manitoba Law School, C: 4 S: 10, s. 440-459.

Saylan, Şenol (2016) 'İslam Hukukunda Senet Tanzîmi ve Senetlerin Şekil Şartları' Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (KTUİFD) C: 3, S: 1, s. 63-90.

Tekinalp, Ünal & **Çamoğlu**, Ersin (2018) Sermaye Piyasası Hukukunun Temel İlkeleri ve Gerekeçeli Sermaye Piyasası Kanunu, 2. Baskı, İstanbul, Vedat.

Tekinalp, Ünal & **Poroy**, Reha (2019) Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 23. Baskı, İstanbul, Vedat.

Tekinalp, Ünal (1988) 'Evraksız Kıymetli Evrakta veya Kıymet Haklarına Doğru', Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, S: 3C: 14, s. 1-16.

Turanboy, Asuman (1998), Varaksız Kıymetli Evrak, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.

Ülgen, Hüseyin & **Helvacı**, Mehmet & **Kaya**, Arslan & **Nomer Ertan**, N. Füsün (2021) Kıymetli Evrak Hukuku, 13. Bası, Vedat.

Ünal, Oğuz Kürşat (2001) 'Sermaye Piyasası Araçlarının Kaydileştirilmesi', Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 5, S: 2, s. 0-0.

Weatherford, Jack (2019) Para, Deniz Kabuğundan Sanal Paraya, İstanbul, Maya.

Yelek, Kamil (2014) 'İslam Hukukunda Vaadin Bağlayıcılığı ve İslam Finans Uygulamalarına Yansımalar', İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Yelek, Kamil (2016) 'İslam Hukukunda Vaadin Bağlayıcılığı: Murâbaha Örneği', İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S: 35, s. 147-186.

Yılmaz, Lerzan (1999) 'Kıymetli Evrak Mefhumunu Değiştiren Evraksız Kıymetli Evrak', Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dergisi', C: 15, S. 1, s. 435-452.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan etmektedir. Aksi bir durumun tespiti halinde Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi (TFM) hiçbir sorumluluğu kabul etmemektedir. Sorumluluk, çalışmanın yazarına aittir.

Katkı Oranı Beyanı: Söz konusu çalışmanın hazırlanması ve yazımı aşamasında yazarın katkı oranı %100'dür.

Varsa Destek ve Teşekkür Beyanı: Yoktur.

Çatışma Beyanı: Yoktur.

Ethics Statement: *The author declares that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, TFM does not have any responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.*

Contributions Statement: *Author has contributed 100% into preparing and writing this study.*

Statement for Support and Appreciation If Any: *None.*

Statement for Conflict of Interest: *None.*